

تحلیل حقوقی جرم رابطه نامشروع در فضای مجازی و آرای قضایی

پیمان شاهدی^۱

افشین موسوی^۲

گروه حقوق، واحد صفادشت، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. p.shahedi.1373@gmail.com

چکیده:

وجدان و اخلاق عمومی همواره ارتکاب جرم را عمل غیر اخلاقی و ناپسند می‌داند، به گونه‌ای که، این امر یکی از مبانی عمده جرم‌انگاری است. در این میان برخی جرایم که تحت عنوان «جرایم رابط نامشروع» یا جرایم «جرایم اخلاق حسنه» شناخته می‌شوند، جرایم سنتی و علیه اخلاق و عفت عمومی که قابلیت ارتکاب در فضای مجاز دارد رابطه نامشروع است. هدف از تحقیق و بررسی و امکان سنجی تحقق جرم رابطه نامشروع در فضای مجازی و سایبری از منظر حقوقی، روش: توصیفی - تحلیلی به نگارش آمده است و روش گردآوری اطلاعات مبتنی بر مطالعات کتابخانه و همچنین بررسی پرونده‌های رسیدگی شده در این موضوع، نتایج یافته‌ها: به نظر می‌رسد رابطه افراد در محیط مجازی از مصادیق جرم رابطه نامشروع تلقی نمی‌شود و نمی‌توان آن را جرم دانست، طبق تبصره ماده ۳۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مصادیق جرم رابطه نامشروع فیزیکی و لمسی می‌باشد و لذا غیر فیزیکی شامل آن نمی‌شود.

کلید واژه: رابط نامشروع - فضای مجازی - آراء قضایی

۱- مقدمه

در دین مبین اسلام در مورد روابط زنان و مردان نامحرم، در هر محیطی محدودیت‌ها و قیودی قرار گذاشت شده است که طبعا به نفع و مصلحت آدمیان و جوامع انسانی است، زیرا چنانچه در شرع اسلام معروف است احکام شرعی تابع ملاکات (مصلحت و مفاسد) می‌باشند. ماده ۶۳۷ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ یکی از موارد چالش بر انگیز این قانون در سطح دکترین حقوقی رویه قضایی است؛ به طوری که در خصوص مواد مندرج در این ماده، رویه قضایی واحدی در آراء دادسرا و دادگاه کیفری مشاهده نمی‌شود. به این سان در پرونده‌های موضوع این ماده، قرارها و احکام متفاوت و حتی متعارض در طول دوران حیات قانونی این ماده صادر شده است. در این ماده برخی آراء که به صورت اعلام نظریه مشورتی اداره حقوقی قوه قضائیه و یا گزارش نشست‌های قضایی قضات محاکم کیفری جلوه‌گری می‌کند نیز دچار ابهام می‌باشد. آنچه که موجب بیان نظرات مختلف و صدور آرای متفاوتی در خصوص این ماده شده است، عنصر مادی آن است که قانون‌گذار با عبارت «روابط نامشروع» یا عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل و مضاجعه «به بیان پرداخته است. در این نوشتار به نقد و

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، گروه حقوق، واحد صفادشت، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲ استادارهنما، afshinmousavi54@gmail.com

تحلیل این رویکرد متفاوت پرداخته است. آنچه که واضح و آشکار است در زمان تصویب قانون، فناوری اطلاعات به این حد گسترش پیدا نکرده بود و تبعاً اینترنتی و مجازی بین افراد محدود و یا اصلاً وجود نداشت. و لذا نمی توان گفت که منظور تصویب کنندگان قانون روابط سایبری و مجازی هم شامل می شد. آنچه که در این جا مورد بررسی قرار می گیر د ارزیابی و امکات تحقق این جرم در فضای مجازی و سایبری ا منظر حقوق و رویه قضایی ایران و اینکه رابطه نامشروع سایبری چیست و چه مفهومی دارد؟ ونحوه تحقق آن در فضای مجازی به چه شکلی هست؟ بابررسی عناصر متشکله این جرم جواب پرسش های مذکور مشخص خواهد شد.

۱-۱: عنصر قانونی

در قوانین جزایی ایران رابطه نامشروع و عمل منافی عفت تعریف جامع ومانعی ارائه نشده است. و فقط در قانون مجازات عمومی سابق اصطلاح (منافی عفت غیر از هتک ناموس) در بند الف ماده ۲۰۸ و اصطلاح (رابطه نامشروع) در ماده ۲۱۲ به طور تفکیک مورد بحث قرار گرفته بود. قانون گذار اسلامی نیز بدون اینکه در مقام تعریف این واژه برآید ابتدا در ماده ۱۰۱ قانون تعزیرات اسلامی ۱۳۶۲ فقط اکتفا به (عمل منافی عفت) نموده و می گوید: هرگاه مرد و زنی که بین آن ها علقه زوجیت نباشد، مرتکب عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل و مضاجعه شوند، به شلاق تا ۹۹ ضربه محکوم خواهد شد. و اگر این عمل با عنف و اکراه باشد فقط اکراه کننده به تعزیر محکوم می شود، در عمل به قضات به مقررات این ماده در زمانی بود که تشخیص می دادند که عمل ارتكابی منافی عفت غیر از زنا می باشد. در حالی که اگر کسی مرتکب عمل رابطه نامشروع می شد تکلیف متهم بر اساس چه مقرراتی مشخص می گردید و در واقع نظر اکثر دادگاه ها بر این منوال بود که مقررات ماده ۲۱۲ قانون مجازات عمومی کماکان به قوت خود باقی است و نسخ نشده است ولی اداره حقوقی قوه قضائیه طی نظریه مشورتی مورخه ۱۳۶۵/۷/۵ به شماره ۲۳۳۷ اعلام نموده که با تصویب ماده ۱۰۱ قانون تعزیرات که هر نوع عمل منافی عفت و رابطه نامشروع مرد با زن را شامل می شود. شقوق یک ماده ۵۱ قانون مجازات عمومی منسوخ به شمار می رود هر چند که در متن قانون ذکری از رابطه نامشروع نشده باشد.^[۱] قانون گذار جدید که در قصد رفع این اشکال برآمد ماده ۶۳۷ ق.م.ا. بخش تعزیرات مقرر می دارد: هرگاه زن و مردی که بین آن ها علقه زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند، به شلاق تا نودونه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل با عنف و اکراه باشد فقط اکراه کننده تعزیر می شود. قانون گذار در این ماده تعریفی از جرم رابطه نامشروع و عمل منافی عفت غیر از زنا ارائه نداده است و صرفاً به بیان مصادیق این جرم پرداخته است و مصادیقی که حصری نیز نیستند شامل «تقبیل» و «مضاجعه» و سایر مصادیق را نیز با توجه به این مصادیق که اشاره به نوعی رابطه جنسی ناقص بین زن و مرد فاقد علقه زوجیت است تشخیص داده می شود.^[۲] همین انشای قانون گذار ایراداتی به همراه داشته که نقش اساسی در تفاسیر متعدد و گاه ناروا از متن ماده مرقوم سبب گردیده است که در بیان عناصر رکن مادی مورد توجه قرار خواهد گرفت. فصل چهارم ق.ج.ر. مصوب ۱۳۸۸ نیز به جرم انگاری جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی پرداخته است. بندب ماده ۱۵ این قانون رابه نوعی می توان جرم انگاری معاونت در رابطه نامشروع قلمداد نمود. ماده ۱۵ هرکس از طریق سیستم های رایانه ای یا مخابراتی یا حامل های داده مرتکب اعمال زیر شود، به ترتیب زیر مجازات خواهد شد: الف) چنانچه به منظور دستیابی افراد به محتویات مستهجن، آنها را تحریک یا ترغیب یا تهدید یا تطمیع کند

یا فریب دهد یا شیوه دستیابی به آنها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج تا بیست میلیون ریال یا هردو مجازات ارتکاب این اعمال در خصوص محتویات مبتذل موجب جزای نقدی دو تا پنج میلیون ریال است. ب) چنانچه افراد را به ارتکاب جرایم منافی عفت یا استعمال مواد مخدر یا روان گردان یا خودکشی یا انحرافات جنسی یا اعمال خشونت آمیز تحریک یا ترغیب یا تهدید یا دعوت کند یا فریب دهد یا شیوه ارتکاب یا استعمال آنها را تسهیل کند یا آموزش دهد، به حبس از نود و یک روز تا یک سال یا جزای نقدی از پنج تا بیست میلیون ریال یا هردو مجازات.

ماده ۱۴ ق.ج.ر مقرر داشته «هرکس به وسیله سامانه های رایانه ای یا مخابراتی یا حامل های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا فساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند...» یا توجه به شیوه تنظیم این ماده به نظر می رسد ارسال عکس مبتذل یا مستهجن یا ارسال پیام نوشتاری حاوی اشارات جنسی یا شوخی های جنسی یا ستایش های جنسی و امثالهم بین زن و مرد نامحرم مشمول این ماده قرار نمی گیرد چرا که در عبارت «منتشر، توزیع یا معامله کند» نوعی شیوه مستتر است درحالیکه این شیوه در به اصطلاح چت خصوصی مشهود نیست. همچنین ارتباط زن و مرد نامحرم در فضای مجازی لزوماً مستوجب احراز قصد تجارت یا فساد نیست مگر آنکه چنین برداشت شود که همین که مثلاً خانمی با تلفن همراه خود از قسمتی از اندام خود عکس گرفته و آن را برای مرد نامحرم ارسال می دارد جرم ذخیره و نگهداری محتوای مبتذل یا مستهجن (حسب مورد) تحقق یافته و به اصطلاح جرم تام است. ناگفته پیداست به کار بردن واژه (افساد) از سوی مقنن به نوعی دست مقام قضایی را در احراز سونیت خاص مرتکب گشوده است.^{۱۳} ماده ۱۰ قانون نحوه مجازات اشخاص که در امور سمعی و بصری فعالیت های غیر مجاز می نماید مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۱۶ نیز مقرر داشته (انتشار آثار مستهجن و مبتذل از طریق ارتباط الکترونیکی و سایت های کامپیوتری یا وسیله و تکنیک مشابه دیگر از مصادیق تکثیر و انتشار محسوب و مرتکب حسب مورد به مجازات مقرر در این قانون محکوم می شود) در این ماده نیز دو واژه انتشار و تکثیر به کار رفته که نوعی شیوه و اشاعه و سرایت در معنای گسترده و وسیع را به ذهن متبادر می سازد و در مورد فرض مورد نظر این نوشتار قابلیت استناد ندارد.^{۱۴} اداره حقوقی قوه قضاییه که به عنوان بازوی مشورتی قضات محاکم ایران عمل می کند در طول سالیان گذشته از ترکیب کارشناسان مختلفی برخوردار بوده است که بسته به نوع تفکرات و عقاید افراد مشغول به کار در این نهاد، رویکرد متفاوتی را در رابط با جرم موضوع ماده ۶۳۷ ق.م.ا اتخاذ کرده است که به برخی ان ها اشاره خواهد شد. نظریه مشورتی ۷/۳۸۸-۱۴/۴/۱۳۸۱ اداره حقوقی قوه قضاییه «رابطه نامشروع، موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی (کتاب پنجم) در قانون تعریف نشده مع هذا، همان طور که از عنوان آن بر می آید عملی دوجانبه یعنی توافق دو نفر زن و مرد اجنبی (نامحرم) بر نوعی از روابط جنسی ناقص غیر از زنا و امثال آن است. بنابراین؛ صرف مکالمه تلفنی یا ارتباط اینترنتی، قدم زدن در پارک یا خیابان بدون لمس دیگری، مکاتبه نوشتاری یا مجازی و... رابطه نامشروع به معنای یادشده به شمار نمی آید»

نظریه شماره ۷/۳۴۹۲-۱۳۸۸/۶/۸ اداره حقوقی قوه قضاییه «ارتباط تلفنی از مصادیق رابطه نامشروع دانسته شده و طبق قانون مجازات اسلامی قابل پیگرد است.»

نظریه مشورتی شماره ۷/۳۲۷-۱۳۹۱/۲/۱۸ اداره حقوقی قوه قضاییه به شرح زیر است:
سوال: در صورتی که خانمی (اعم از مجرد یا متاهل) از طریق تلفن با مردی نامحرم تماس های مکرر داشته باشد یا پیامک های

عاشقانه یا شوخی های جنسی یا ایمیل های متعدد با موضوع روابط جنسی به یکدیگر ارسال نمایند یا از طریق نرم افزار های ارتباطی مجازی تحت موبایل بایکدیگر روابطه غیر متعارف داشته باشند، یا چنین مواردی مصادق روابط نامشروع یا اعمال منافی عفت موضوع ماده ۶۳۷ ق.م.ا مصوب ۱۳۷۵ می باشد؟ پاسخ: «صرف نظر از اینکه تطبیق موضوع و رفتار باحکم قانونی وظیفه مرجع قضایی رسیدگی کننده است که با توجه به محتویات پرونده انجام می شود ولی ارتباط تلفنی یا اینترنتی یا مجازی به این نحو در صورت وجود سایر شرایط قانونی و با توجه به عرف محل ممکن است رابطه نامشروع تلقی شود»

همان طور که مشاهده می شود اداره حقوقی قوه قضاییه رویکردهای متفاوتی را در خصوص روابط نامشروع میان زن و مرد نامحرم اتخاذ کرده است به طوری که دهه شصت و هفتاد و دهه هشتاد ارتباط تلفنی و مکاتبه و صرف خلوت کردن زن و مرد نامحرم را جرم نمی دانند اما در اواخر دهه هشتاد و اوایل دهه نود خورشیدی ارتباط تلفنی و یا مجازی که محتوای آن صحبت های جنسی باشد را جرم می دانند.^[۱۵]

۲-۱ عنصر مادی در این قسمت ابتدا باید مرتکب یا مرتکبین جرم را شناخت و سپس فعل ارتكابی آنها را مشخص نمود و نهایتاً باید بررسی نمود که متهم باید چه شرایطی داشته باشد تا مشمول رابطه نامشروع قرار گیرد.

گفتار اول: مرتکب جرم

در قانون مجازات عمومی سابق زمانی جرم «رابطه نامشروع» تحقق می یافت که این عمل توسط مرد زن دار و یا زن شوهردار صورت گرفته باشد در ماده ۱۲۱ این قانون آمده بود کسانی که عالماً مرتکب یکی از اعمال ذیل شود به ... محکوم خواهد شد.

۱- هر زن شوهرداری که با مردی رابطه نامشروع داشته باشد.

۲- هر مرد زن داری که با زنی رابطه نامشروع داشته باشد.

۳- هر مردی که با زن شوهردار رابطه نامشروع داشته باشد.

بنابراین اگر هر مرد متاهل یا هر زنی جز همسر خودش رابطه نامشروع برقرار سازد عمل جرم محسوب و قابل تعقیب بود به همین ترتیب زنی که در علقه زوجیت دیگری باشد اگر با مرد اجنبی رابطه غیر مشروع برقرار کند، مشمول این حکم قرار خواهد گرفت. در اینجا نظر قانون گذار فقط منحصر به زنان و مردان متاهل بود و رابطه جنسی میان زن و مردی را که در قید ازدواج یکدیگر نبودند آزاد و مجاز میشناخت و برای آن منع قانونی مقرر نساخته بود درست است که خانواده یک واحد اجتماعی است ولی مهمترین وحساس ترین آنهاست که وجود آن برای نیازمندی های اساسی انسان و بقای جامعه ضررت تام دارد. اگر بنیان خانواده ای سست شود یا از هم بپاشد نتیجه آن روی تمام اجتماع که از همین خانواده تشکیل شده است اثر می گذارد، سرنوشت فرزندان آنها دچار نابسامانی و آشفتگی می گردد.

در حال حاضر در محیط اینترنت و به طور کلی در فضای مجازی ارتباط توسعه پیدا کرده است و این ارتباط ها می تواند مشروع و غیر مشروع باشد. افراد ابتدا فقط از طریق ایمیل باهم در ارتباط بودند ولی حالا چت نوشتاری یا صوتی هم اضافه شده است

و پیشرفته تر از این از طریق وب کم یا تلگرام و ایمو می توانند به صورت صوتی و تصویری زنده باهم در ارتباط باشند. بنابراین، افراد به راحتی از یک شهری به شهر دیگر و از یک کشوری به کشور دیگر از طریق شبکه به هم متصل هستند، می توانند ارتباط برقرار کنند^{۱۶}

حال این ارتباط تا چه حد مشروع و تا چه قدر نامشروع است، بستگی به نظر مقنن و شارع دارد. برای روشن شدن مسئله ابتدا باید گفت که بدون شک اجتماع زنان و مردان از نظر شرعی جایز است سیره ی متشرعه که هم قطعی است و هم بر زمان شارع متصل است، به حضور زنان و مردان در یک جا از قبیل بازار، مسجد، میدان، میدان مستقر شده است. بنابراین در اصل جواز حضور زنان در مجامع، هیچ شبهه ای نیست. لازمه این اجتماع در برخی موارد ارتباط یا صحبت کردن با یکدیگر است. شارع برای صحبت کردن و ارتباط زن و مرد حدودی قایل است که از خارج از این مشروع نیست به طور کلی با توجه به منابع فقهی می توان گفت مردها با این شرایط می توانند با نامحرم صحبت نکنند ۱- به قصد لذت و ریبه نباشد. ۲- با این صحبت کردن به گناه نشوند همچنین صحبت کردن با نامحرم به غیر از ضرورت مکروه است، به ویژه اگر مخاطب جوان باشد زنان نیز با این شرایط می توانند با نامحرم صحبت کنند. ۱- به قصد لذت و ریبه نباشد ۲- صدای خود را ترفیق و تلطیف نکنند ۳- خوف افتتان نباشد. همچنین صحبت کردن خانم با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است

باتوجه به آرای فقها به نظر می رسد همانطور که زن و مرد در عالم فیزیک می توانند باهم ارتباط داشته و صحبت کنند، ولی اگر در این گفتگو صحبت کردند از چارچوبی که شارع تعیین کرده و تخطی شود، همانطور که در عالم فیزیکی چنین امری مجاز نیست در فضای مجازی هم مشروع نیست، زیرا آنچه از نظر شارع ملاک ارتباط نامشروع است خوف فساد و فتنه است نه به وسیله (رایانه). بنابراین اشخاصی که از این طریق در خارج از چارچوب باهم در ارتباط هستند مرتکب جرم موضوع ماده ۳۷ ق.م.ا شده اند و قابل مجازات می باشد نکته ای که در اینجا قابل توجه است اینکه اگر در فضای مجازی یکی از طرفین فقط اقدام به ارسال ایمیل نوشتاری یا صوتی بکنند بدون اینکه طرف مقابل عملی سرزند، در این صورت آیا چنین مواردی می تواند رابطه نامشروع تلقی کرد؟ به نظر می رسد در اینجا باید قایل به تفکیک شد. در موردی که شخص ایمیلی به دیگری می فرستد و طرف مقابل واکنش نشان نمی دهد، بعید به نظر می رسد چنین موردی را رابطه نامشروع تلقی کرد، زیرا رابطه نامشروع چنین مواردی بیشتر می توان در قالب مزاحمت عنوان کرد. [۷] ولی اگر این عمل از یک طرف صورت گیرد، و طرف مقابل با قصد ریبه آنها را ملاحظه کند بعید نیست که چنین مواردی را رابطه نامشروع تلقی کرد آیت الله خامنه ای در جواب سوال حکم نگاه کردن به تصویر زن نامحرم فرمودند: نگاه کردن به تصویر زن نامحرم حکم نگاه کردن به خود زن نامحرم را ندارد بنابراین اگر نگاه از روی لذت نبوده و خوف افتادن به گناه نباشد و تصویر هم متعلق به زن مسلمانی که بیننده آن را می شناسد نباشد اشکالی ندارد و بنابراین احتیاط واجب نباید به تصویر زن نامحرم که به طور مستقیم از تلویزیون پخش می شود نگاه کرد، ولی اگر در پخش تلویزیون اگر ریبه و خوف افتادن به گناه نباشد اشکال ندارد.

باتوجه به نظر فقها می توان گفت که نگاه کردن زنده یا غیرمستقیم به تصویر یکدیگر در اینترنت همان مفاسدی را که برنگاه کردن به خود نامحرم مترتب می شود در پی دارد. نگاه به عکس و تصویر اینترنتی هم می تواند شهوتی را تحریک کند و موجب عسرت و فتنه شود.

بنابراین حرام و مستوجب تعزیر است. نکته آخری که در این حیثه قابل ذکر است اینکه آیا رابطه بین دونفر در محیط مجازی (مثل گفتگو دو نفر در اینترنت) را می توان از باب خلوت کردن با نامحرم که به نظر برخی فقها عمل حرام دانست؟ در جواب باید گفت که هرچند بعضی از فقها این عمل را حرام دانسته اند، آنچه از عباراتشان برمی آید اینکه خلوت کردن با نامحرم زمانی صدق می کند که باهم در یک محل باشد.^[۸] وگرنه به مواردی که در یک محل نباشد و به عبارتی دیگر از طریق اینترنت هم گفتگو کند، خلوت صدق نمی کند عرفا هم چنین مواردی صدق نمی کند. به خصوص اینکه برخی فقها خلوت با نامحرم را حرام نمی دانند و قاعده ی در ا هم موید آن است. هرچند رابطه ای مذور از جهت دیگر حرام و مستوجب تعزیر است علاوه بر روابط مذکور در فضای مجازی که تصویر آنها خیلی ساده است و تقریباً حکمشان واضح و روشن است.

برای تحقق جرم رابطه نامشروع غیر از زنا باید قصد درونی مرتکب نمود و ظهور خارجی پیدا کند. رفتار مجرمانه می تواند به صورت مثبت یا منفی باشد و شامل فعل و ترک فعل، حالت و... می گردد. جرم موضوع ماده ۶۳۷ ق.م.ا همچون غالب جرایم به صورت فعل مثبت مادی است و ترک فعل نمی تواند رکن مادی این جرم را تشکیل دهد. قانون گذار به گونه ای انشای قانون کرده است که رکن مادی این جرم را برخی نویسندگان شامل دو قسمت می دانند اول: رابطه نامشروع غیر از زنا دوم: عمل منافی عفت غیر از زنا، قانون گذار در متن ماده آورده است مرتکب عمل رابطه نامشروع یا عمل منافی عفت غر از زنا و همین امر موجب گردیده عده ای در تعریف رابطه نامشروع آن را شامل برقراری ارتباط مرابوده بین دو جنس مخالف خارج و خارج از معیار متعارف شرعی به صور مختلف بدانند خواه در قالب پیوند های عاطفی منجر به ارتباط دوستانه و خواه در سطح پیشرفته جسمی و جنسی بدون وجود علقه زوجیت.^[۹]

بر اساس این نظر، عمل منافی عفت غیر از زنا را شامل اعمال جسمی و جنسی بین زن و مرد فاقد علقه زوجیت می دانند که به مرحله واقعه نرسیده باشد در مقابل رابطه نامشروع غیر از زنا را نیز با کمی تسامح شامل روابط لفظی و غیر جنسی و جسمی می دانند. در مقابل بسیاری از مراجع قضایی و قضات دادگاه کیفری تفسیری غیر از آنچه که ذکر گردیده ارائه داده اند و قایل به تقسیم بندی فوق نیستند. هرچند با توجه به اصل چهار قانون اساسی و مقررات موضوعه نباید مغایر با احکام شرعی مقدس اسلام باشد و برای فهم مصادیق رابطه نامشروع، عمل منافی عفت غیر از زنا و موارد آن باید به منابع اسلامی رجوع کرد ولی این بدان معنا نیست که هر عملی که در شرع حرام تشخیص داده شده است به عنوان عمل رابطه نامشروع ذیل ماده ۶۳۷ ق.م.ا در نظر گرفته شود. اگر قایل به تفسیر موسع ماده ۶۳۷ ق.م.ا باشیم و ارتباط نامشروع هرگونه رابطه بین زن و مرد اجنبی بدانیم اعمالی همچون قدم زدن در پارک، تماس تلفنی، رفتن به سینما، مکاتبات عاشقانه، صرف خلوت کردن که بین آنها علقه زوجیت نیست و نیز مکافه ی بین زن و مردان فامیل که نامحرم یکدیگر هم هستند و... شامل می شود. اینگونه تفاسیر نه تنها به خلاف اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها می باشد بلکه باعث گردیده که بسیاری از روابط بین زنان و مردان نامحرم که از نظر عرف و ساختار اجتماعی به عنوان رابطه نامشروع تلقی نمی گردد را نیز در برگیرد و نتیجه این امر مواجهه با جامه ای خواهد بود که هر روز حجم وسیعی از اعمال نامشروع در آن ارتقا می یابد. با توجه به قید «غیر از زنا» رابطه نامشروع و اعمال منافی عفت و ناظر به روابط جنسی و جسمی بین زن و مرد است و نمی توان هر عملی را که حرام به حساب آید مشمول این ماده دانست چنین عملی ممکن است از مصادیق فعل حرام باشد.^[۱۰] تردیدی نیست که قاضی در مقام تطبیق موضوع با ماده ۶۳۷ ق.م.ا نیازمند تفسیر

قضایی در چارچوب اصول و مقررات مربوط به تفسیر است. در رشته های مختلف حقوق اعم از کیفری، مدنی، تجارت و... ممکن است قانون نیاز به تفسیر گردد.^[۱۱]

باتوجه به ظاهر ماده ۶۳۷ ق.م.ا رکن مادی این ماده دونوع رفتار رابطه نامشروع و عمل منافی عفت غیر از زنا تشکیل می دهد چراکه اگر عمل منافی عفت غیر از زنا را با توجه به مصادیق تقبیل و مضاجعه شامل روابط جنسی ناقص بین زن و مرد اجنبی بدانیم که به حد مواقعه نرسد عنوان روابط نامشروع دایره ای بسیار گسترده از روابطی که در شرع حرام است را در بر می گیرد، که همانگونه که بیان گردیده اولین اثر این امر نادیده گرفتن اصل قانونی بودن جرم و مجازات است^[۱۲] از سوی دیگر در چنین شرایطی که دست قاضی در تعیین و تشخیص جرم باز می ماند بیم آن می رود که علایق شخص قاضی در تعیین تشخیص مصادیق رفتار مجرمانه دخیل گردد و در نتیجه ضمن تضییع حقوق افراد، استبداد قضایی به همراه داشته و نتیجه این امر نادیده گرفته شدن اصل تفکیک قوا است چراکه قاضی کیفری در مسند قانون گذاری نشسته و به وضع جرایمی که از وظایف قوه مقننه است خواهد پرداخت. یکی از آثار مهم اصل قانونی بودن جرم و مجازات تفسیر مضیق قوانین کیفری است بر این اساس دادرس بایستی بر منطوق قانون و مواردی که صریحا و منجزا بیان شده، توجه داشت و منظور از مقنن را از مفهوم کلمات و عبارات و بارعایت قواعد دستور استنباط نماید و در مواردی که قانون صریح و روشن نیست باید آن را به نفع متهم تفسیر نمود و مبنای این تفسیر با عنایت به اصل ۳۶ قانون اساسی اصل قانونی بودن جرم و مجازات است^[۱۳]

باتوجه به این که قانون گذار دو عبارت «روابط نامشروع» و «عمل منافی عفت» را در ماده ۶۳۷ ق.م.ا به کار برده و حال سوال این است که آیا عمل منافی عفت به عنوان مثال «تقبیل» و «مضاجعه» را به کار برده لذا بین روابط نامشروع و عمل منافی عفت اصطلاح عموم و خصوص مطلق وجود دارد، به این نحو که هر عمل منافی عفت غیر از زنا رابطه نامشروع محسوب می شود ولی هر رابطه نامشروع عمل منافی عفت نیست مگر آنکه حداقل شرط تحقق آن ارتباط ویژه جسمانی بین زن و مرد باشد.

بنابراین هر نوع رابطه غیر مشروع اعم از مکالمات تلفنی، رد و بدل کردن مکاتبات عاشقانه، گردش در پارک و صحرا و خیابان، مسافرت و... ممکن است رابطه نامشروع تلقی شود و تشخیص آن بر عهده قاضی دادگاه میباشد، تا با توجه به شرایط اوضاع و احوال کیفیت رابطه، عمل غیر مشروع بداند یا خیر؟ منتها باید خاطر نشان ساخت که صرف مکاتبه مبنی بر ابراز تمایل و علاقه به ازدواج زن و مردی که فاقد موانع باشند، جرم تلقی نمی شود و با جرم نبودن عمل، اولیاء آنها وصف شاکی خصوصی را نخواهد داشت.^[۱۴] به همین ترتیب خلوت کردن مرد با زن اعم از اینکه مجرد باشد یا متاهل و بوسیدن او و لمس کردن قسمت هایی از بدن او و ملامسه کردن و نظایر آن هر چند به حد مواقعه منجر نشود رابطه نامشروع بوده و مستوجب مجازات خواهد بود.^[۱۵] مثالهایی که در ماده ۶۳۷ ق.م.ا بخش تعزیرات مانند «تقبیل» و «مضاجعه» آمده اولاً از باب تمثیل بوده و ثانیاً با عنوان مصادیقی از عمل منافی عفت غیر از زنا می باشد. موید ما نظریه حقوقی شماره ۲۴۵۲/۷ مورخه ۱۳۸۷/۶/۱ است که می گوید «از قبیل تقبیل و مضاجعه» مذکور در ماده ۶۳۷ ق.م.ا بخش تعزیرات منصرف به عمل منافی عفت غیر از زنا می باشد.^[۱۵] همچنین نظریه مشورتی شماره ۵۸۸۱/۷ می گوید «بیان تقبیل و مضاجعه در ماده ۶۳۷ ق.م.ا بخش تعزیرات تمثیلی می باشد و حصری نیست و شامل موارد مشابه که عموماً منافی عفت به آن صدق می نماید نیز می گردد.^[۱۶]

نکته مهم دیگر اینکه از آنجایی که قانون گذار بحث روابط نامشروع جنسی «زنا» را در باب حدود بیان داشته است و در ماده ۶۳۷ ق.م.ا. بخش تعزیرات غیر از زنا را بیان نموده است، و این ماده را در کتاب پنجم تعزیرات و مجازات های باز دارنده آورده است، این مطلب حاصل می شود که ارتباط نامشروع مذکور در ماده ۶۳۷ ق.م.ا. شامل زنا نشده و فقط روابط نامشروع جسمی و غیر جسمی را در بر می گیرد و با توجه به اینکه قانون گذار در این ماده رابطه نامشروع و عمل منافی عفت را با حرف عطف «یا» از هم جدا نموده است به نظر می رسد عبارت عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل «تقبیل» و «مضاجعه» مذکور در ماده ۶۳۷ این قانون مذکور معادل «ارتباط نامشروع جسمی» است و عبارت «رابطه نامشروع» مذکور در این ماده شامل همه انواع ارتباط های نامشروع بین زن و مردی که علقه زوجیت ندارند به غیر از روابط جنسی و جسمی خواهد داشت. هر چند برخی حقوقدانان مخالف این عقیده هستند و روابط نامشروع ماده ۶۳۷ این قانون را در ردیف عمل منافی عفت و تنها در خصوص روابط نامشروع و عمل منافی عفت فیزیکی و حضوری دانسته و لذا منکر نامشروع بودن روابط از قبیل مکالمه تلفنی و اینترنتی شده اند.^[۱۷] در حالی که اولاً همانطور که فقها بیان نموده اند ارتباط اینترنتی و مکالمه تلفنی به قصد لذت جنسی و بیان مطالب شهوانی و مستهجن جایز نیست ثانياً وقتی مکالمه و گفتگو بین زن و مردی که میانشان علقه زوجیت نیست، مطالب تحریک آمیز جنسی و شهوانی و مفسده انگیز باشد قطعاً از نظر شرع مقدس نامشروع و حرام است، و لذا در این صورت بین مکالمه حضوری و غیر حضوری از قبیل مکالمه تلفنی و اینترنتی و ارسال پیامک در حرمت و نامشروع بودن تفاوتی وجود ندارد. ثالثاً با توجه بر اینکه قانون گذار رابطه نامشروع ماده مذکور را با کلمه «یا» از عمل منافی عفت که بیانگر رابطه نامشروع جسمی و فیزیکی بین زن و مردی است که فاقد علقه زوجیت اند جدا نموده، پس باید مرادش رابطه نامشروع در این ماده غیر از زنا عمل منافی عفت باشد. بنابراین می توان گفت منظور از رابطه نامشروع جنسی همان زنا است و عمل منافی عفت غیر از زنا شامل روابط جسمی و از قبیل تقبیل و مضاجعه و... بوده و رابطه نامشروع موضوع ماده ۶۳۷ این قانون فقط شامل روابط جسمی مانند مکالمات حضوری، ارتباط تلفنی، ارسال پیامک و...^[۱۸]

در کتاب «مشاوره قضایی تلفن» تحت عنوان ارتباط تلفنی راتحت عنوان روابط نامشروع بین زن و مرد نامحرم است که می گوید «در رابطه ی نامشروع بین زن و مرد نامحرم، نوع مکالمات تلفنی، مدت تکرار آن، سن طرفین، و مسائلی از قبیل و همچنین عرف جامعه تاثیر زیادی در بزه فوق دارد و تشخیص آن در نهایت با مرجع قضایی است که در صورت احراز، احضار آن ها تحت عنوان روابط نامشروع و ارتکاب فعل حرام بلا اشکال است.»^[۱۹]

سبک قانون نویسی در کشور ما به گونه ای است که این واژگان (تقبیل و مضاجعه) معطوف به کلمه ماقبل خود می شوند یعنی مضاجعه و تقبیل برای عمل منافی عفت هست نه برای رابطه نامشروع. به نظر نگارنده تبصره ماده ۳۰۶ ق.ا.د.ک مصوب ۱۳۹۴ و اصلاحیه آن، متضاد ماده ۶۳۷ ق.م.ا. بخش تعزیرات است بیان نموده که رابطه نامشروع را از قبیل (تقبیل و مضاجعه) دانسته است. به نظر می رسد قانون گذار، روابط نامشروع را رابطه جسمی و فیزیکی می داند و نه رابطه غیر فیزیکی «مکالمه تلفنی، اینترنتی و...» و همچنین اعمال منافی عفت را جرایم جنسی حدی بیان نموده و نه منافی عفت غیر از زنا، و رابطه نامشروع در فضای مجازی را نمی توان جرم انگاری کرد دلیل آن این است روابط نامشروع رابطه فیزیکی و جسمی می باشد. و به نظر می رسد طبق تبصره ماده ۳۰۶ ق.ا.د.ک و اصلاحیه آن عمل منافی عفت غیر از زنا و روابط نامشروع در ماده

۶۳۷ ق.م.ا بخش تعزیرات که به مفهوم عام کلمه گرفته شده و این دو را از یک جرم دانسته و فرقی بین این دو قائل نشده است.

اعمال بسیار زیادی وجود دارد که رابطه نامشروع تلقی کرد، لکن عمل منافی عفت به شمار نمی رود مانند رابطه تلفنی یا نامه نگاری که شرع اینها را منافی عفت نمی داند. بنابراین رابطه نامشروع اعم از عمل منافی عفت است در راستای این تفسیر با توجه به واژه ی «از قبیل» باز هم بیم آن هست که مصادیق فراوانی را بتوان در این عنوان جای داد. هر چند برخی حقوق دانان بر این باورند «تمثیلی بودن مصادیق نباید سبب آن گردد که هر امر ناپسندی مشمول حکم قرار گیرد و مورد مجازات واقع شود بلکه باید میان مصادیق و موضوع مطروحه سنخیت وجود داشته باشد و اگر فاقد چنین خصوصیتی باشد موضوع واحد و مشابهی محسوب نمی شود [۲۰]

۱-۳ عنصر معنوی

رابطه نامشروع هم در زمره جرایم عمدی است و برای تحقق مجرمیت علم و آگاهی مرتکب دایر بر اینکه ایجاد رابطه نامشروع امری خلاف قانون یا شرع است و به منظور ارضای تمایلات جنسی خود دست به چنین عملی زده است، کفایت می کند و قصد خاصی در این جرم شرط نیست، همچنین که مرتکب بداند عمل خلاف انجام می دهد، برای تحقق جرم کفایت می کند. بنابراین اگر شخصی بایکدیگر از طریق اینترنت و در فضای مجازی گفتگوی علمی کند و هیچکدام از آنها قصد شهوت نداشته باشند رابطه نامشروع تحقق نمی یابد. [۲۱]

باید توجه داشت که جهت احراز سوءنیت بالغ، عاقل و مختار بودن مرتکب جرم شرط لازم برای تحقق جرم است و اگر عمل ارتكابی به عنف و اکراه صورت گرفته باشد، البته مشهود بر اینکه اجبار و اکراه عادتاً قابل تحمل نباشد در این صورت اجبارکننده و اکراه کننده به مجازات خواهد رسید و اجبار شونده و اکراه شونده از مجازات معاف خواهد بود. شهوت رانی سوءنیت خاص جرم رابطه نامشروع غیر از زنا را تشکیل می دهد.

۲- آراقضایی

ماده ی ۳۰۱ ق.آ.د.ک مصوب ۱۳۹۲ مقرر می دارد «دادگاه کیفری دو صلاحیت رسیدگی به تمام جرایم را دارد، مگر آنچه به موجب قانون در صلاحیت مرجع دیگری باشد» رسیدگی به جرایم رابطه نامشروع در فضای مجازی در صلاحیت دادگاه کیفری دو می باشد.

۱-۲- پرونده هایی که با کیفر خواست آمده

اولین اقدام بعد از وصول پرونده از دادسرا به دادگاه، ارجاع پرونده به شعبات است. ماده ی ۳۳۸ ق.آ.د.ک در این زمینه مقرر کرده «در حوزه هایی که شعب متعدد دادگاه تشکیل می شود، ارجاع پرونده با رئیس حوزه قضایی است. رئیس حوزه قضایی می تواند این وظیفه را به یکی از معاونان خود تفویض کند و در صورت عدم حضور آنان، ارجاع با رئیس شعبه ای است که دارای سابقه قضایی بیشتر است».

مطابق ماده ی ۳۳۵ قانون مذکور، دادگاه های کیفری در موارد زیر شروع به رسیدگی می کند:

الف- کیفرخواست دادستان

ب- قرار جلب به دادرسی توسط دادگاه

پ- ادعای شفاهی دادستان در دادگاه

باتوجه به ماده، شروع به رسیدگی دادگاه کیفری به سه صورت خواهد بود:

۱- دادستان پس از ختم تحقیقات از سوی باز پرس و اظهار نظر نهایی وی، با قرار جلب به دادرسی موافق باشد و کیفرخواست صادر نماید. ۲- در موارد مقرر در قانون که نسبت به قرار منع یا موقوفی تعقیب اعتراض صورت گرفته و دادگاه آن اعتراض را می پذیرد و یا در مواردی که اختلاف نظر میان باز پرس و دادستان در خصوص موقوفی تعقیب وجود دارد و دادگاه قرار های مزبور را نقض و جلب دادرسی صادر می کند. ۳- ادعای شفاهی دادستان در دادگاه

لازم به ذکر است که در دادگاه ارشاد تهران، در جرایم رابطه نامشروع در فضای مجازی، دادستان می تواند بدون صدور کیفرخواست، به صورت شفاهی در دادگاه مطرح کند! ^۳

مطابق ماده ۸۶ این قانون «در غیر از جرایم موضوع ماده (۳۰۲) این قانون، چنانچه متهم وشاکی حاضر باشد یا متهم حاضر و شاکی وجود نداشته یا گذشت کرده باشد و تحقیقات هم کامل باشد، دادستان می تواند راسا یا به درخواست باز پرس با اعزام متهم به دادگاه و در صورت حضور شاکی به همراه او، دعوا کیفری را بلافاصله بدون صدور کیفرخواست به صورت شفاهی مطرح کند.»

هرگاه پرونده با کیفرخواست به دادگاه ارجاع شود، دادگاه مکلف است بدون تعیین وقت رسیدگی حداکثر ظرف یک ماه، پرونده را بررسی و چنان چه خود را به صالح رسیدگی نداند با موردی را از موانع منع یا تعقیب موقوفی تعقیب تشخیص دهد، حسب مورد اتخاذ تصمیم می کند. همچنین در صورتی که دادگاه تحقیقات را ناقص بداند یا موارد جدیدی پس از پایان تحقیقات کشف شود که مستلزم انجام تحقیقات باشد دادگاه با ذکر دقیق موارد، تکمیل تحقیقات را از دادسرا مربوط در خواست یا خود اقدام به تکمیل تحقیقات می کند، در موردی که پرونده مستقیم به دادگاه ارسال شود (جرایم مذکور در ماده

^۳ برای توضیحات بیشتر به آرای دادگاه کیفری ارشاد تهران رجوع کنید به صفحات ۸-۹-۱۰ همین منبع

۳۰۶ ق. آ. د. ک. جرایم منافی عفت و رابطه ناشروع، که حسب مورد در صلاحیت دادگاه های کیفری دو می باشد، انجام تحقیقات مقدماتی توسط دادگاه باید طبق مقررات مربوط صورت گیرد (ماده ۳۴۰ ق. آ. د. ک مصوب ۱۳۹۲).

در تبصره ماده ۳۰۶ قانون ایین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی مقرر داشته «منظور از جرایم منافی عفت در این قانون، جرایم جنسی، همچنین جرایم رابطه نامشروع تعزیری مانند تقبیل و مضاجعه است» در این میان برخی قضات چنین برداشتی وجود دارد که اگر جرم رابطه نامشروع تعزیری مستلزم تماس بدنی باشد و مشمول استثناءهای ماده ۱۰۲ این قانون نباشد. دادسراها به این پرونده ورود نکرده بلکه آنرا مستقیماً به دادگاه کیفری دو ارسال می دارند ولی اگر زن ومرد نامحرم مشمول تماس فیزیکی نبوده بلکه از طریق ارسال پیامک یا در فضای مجازی از طریق تصدق گوی های جنسی یا شوخی های جنسی یا ارسال پیام نوشتاری یا دیداری در قالب استیکر یا عکس با محتوای جنسی یا مبتذل باشد یا جرم مرئی در منظر عام واقع شده ویا دارايشاکی یا به عنف یا سازمان یافته باشد، دادسرا ناحیه ۲۱ تهران به این نوع پرونده ورود می نماید.^۵

برخی آرا قضایی در دادسرا و دادگاه کیفری تهران :

پرونده اول : در دادنامه شماره ۱۳۲/۱۰۱۳۲۴۱۰۰۹۹۷۲۱۲۴۱۰۹۵ مورخ ۱۳۹۵/۲/۵ صادره از شعبه ۱۰۹۲ دادگاه کیفری دو مجتمع قضای ارشاد تهران با موضوع اتهام رابطه نامشروع غیر از زنا آمده است «در خصوص اتهام آقای علی و خانم دایر بر قراری رابطه نامشروع دون زنا موضوع شکایت آقای حسین (همسر جمیله) مبنی بر اینکه به علت مشکلا مالی در زندان بوده و همسرش از این غبیت سو استفاده کرده وبا توجه به مکالمات وپیامک های ارسالی رد بدل شده بین متهمان و اظهارات فرزند مشترک از همسرش و آقای علی به اتهام رابطه نامشروع شکایت دارد . متهمان ضمن انکار شدید اعلام می دارند که متهم ردیف اول:علی به عنوان راننده آژانس به خانم جمیله خدمات رسانی می کرده ودر این نقل وانتقال ها متوجه مشکلات وی شده و صرفاً در جهت راهنمایی و کمک به وی با مشارالیها در تماس بوده است و اگر هم ملاقاتی صورت گرفته صرفاً در راستای تحویل برخی مدارک بوده است .دادگاه با توجه به اینکه صرف مکالمات تلفنی را جرم نمی داند وبه علاوه متن پیام هامشخص نیست بخاطر عدم حصول قناعت وجدانی درمورد شهادت فرزند خردسال با توجه به ماده ۱۲۰ ق.م.ا(قاعده دراء)وماده ۴ ق.ا.د.ک حکم برائت متهمان را صادر می نماید.»

پرونده دوم:دادنامه شماره ۱۶۰/۱۰۱۳۲۴۱۰۰۹۹۷۲۱۲۴۱۰۹۵ مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۲ صادره از شعبه ۱۰۹۲ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی ارشاد تهران با موضوع اتهام رابطه نامشروع غیر زنا «شاکی آقای محمد حسین با بررسی پرینت مکالمات و متن پیامک های موجود در گوشی همسرش متوجه پیامک های مستهجن رد بدل شده بین همسرش (خانم تهمینه)و همکاری وی آقای علی

^۴ انجام هرگونه تعقیب و تحقیق در جرایم منافی عفت ممنوع است و پرسش از هیچ فردی در این خصوص مجاز نیست، مگر در مواردی که جرم در مرئی و منظر عام واقع شده ویا شاکی یا به عنف یا سازمان یافته باشد که در این صورت، تعقب و تحقیق فقط در محدوده شکایت ویا اوضاع و احوال مشهود توسط مقام قضایی انجام می شود .

^۵ جوانمرد، بهروز، بررسی ارتباط زنان و مردان در فضای مجازی با تاکید بر حقوق کیفری و رویه قضایی ایران، ص ۱۵

می شود. با ارائه تصاویر پرینت مکالمات ها شکایت خود را به دادسرا ناحیه ۲۱ تهران تقدیم می کند. برای متهمان قرار جلب دادرسی و کیفر خواست صادر می شود. پرونده به مجتمع قضایی ارشاد ارسال می شود. دادگاه باتوجه به انکار شدید متهمان چون تنها دلیل شاکی متن پیامک ها به نحوه ی است که شرعا و عرفا مستحقق سر زنش و مذمت استامنا رابطه به معنای اخص احراز نمی گیرد لذا به ستناد ماده ۴ ق.آ.د. کحکم برائت متهمان را صادر می نماید «

پرونده سوم: دادنامه شماره ۱۴۴۰۰۱۲۴۰۹۹۷۲۱۲۴۰۹۵۰ مورخ ۱۳/۲/۱۳۹۵ صادره از شعبه ۱۰۸۹ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی ارشاد تهران با موضوع اتهام تشکیل مرکز فساد، رابطه نامشروع غیر از زنا و تحریک و ترغیب افراد به عمل منافی عفت از طریق سامانه های رایانه ای و مخابراتی «متهمان آقایان فرید (متهم ردیف اول)، مهیار و علی (متهم ردیف سوم و چهارم) و خانم اکرم (متهم ردیف دوم) می باشند. متهم ردیف دوم (خانم اکرم) از طریق اینترنت با متهم ردیف اول آشنا می شود و قرار می گذارند که متهم ردیف اول محلی برای ماساژ آقایان و خانم ها به صورت مختلط تهیه نماید. خانم اکرم از طریق تبلیغ در اینستاگرام و تلگرام مبنی بر ماساژ دادن مردان توسط خانم مشتری جذب نماید و درآمد حاصل از اینکار را بالمناصفه بین خود تقسیم کنند. متهم ردیف سوم و چهارم از طریق صفحه ساخته شده در اینستاگرام و کانال تلگرام با این آگهی آشنا و به محل مراجعه می کنند و پس از حضور در محل متوجه می شوند که فرد ماساژدهنده یک خانم (متهم ردیف دوم) می باشد. دادگاه اتهام ردیف دوم را مبنی بر تشویق به فساد از طریق فضای مجازی و تبلیغ ماساژ مردان توسط خانم و همچنین ارتکاب رابطه نامشروع از طریق ماساژ دادن مردان به صورت برهنه محرز می داند و عمل متهم را منطبق با بند ب ۷۴۳ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تشویق و ترغیب و تحریک به فساد در فضای مجازی) و شق اول ماده ۶۳۷ همین قانون می داند. متهم ردیف اول بابت تشکیل مرکز فساد به ده حبس و متهم ردیف دوم را بابت اتهام ول (ترغیب و تشویق به فساد در فضای مجازی) به یک سال حبس و بابت اتهام دوم (رابطه نامشروع) به ۹۹ ضربه شلاق تعزیری با قابلیت اجرای فقط مجازات اشد و متهم ردیف سوم و چهارم را بابت رابطه نامشروع به تحمل ۵۰ ضربه شلاق تعزیری محکوم می نماید.»

پرونده چهارم: دادنامه شماره ۱۹۲۰۰۱۲۷۰۹۹۷۲۱۲۷۰۹۵۰ مورخ ۱۴/۲/۱۳۹۵ صادره از شعبه ۱۰۹۱ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی ارشاد تهران با موضوع رابطه نامشروع مادون زنا «در خصوص اتهام آقای وحید و خانم زینب مبنی بر رابطه نامشروع مادون زنا با توجه به شکایت خانم منصوره (همسر متهم ردیف اول) و اینکه شاکیه فقط به پرینت مکالمات تلفنی استناد نموده با توجه به ۲۴۱ ق.م.ا و نظریه مشورتی اداره حقوقس قوه قضاییه به شمار ۷/۳۸۸۰ مورخ ۱۳۸۱/۴/۱۹ که صرف مکالمه تلفنی را از مصادیق رابطه نامشروع نمی داند فلذا با توجه به فقد دلیل شرعی وبا وجود شبه و حاکمیت اصل برائت قرار متهمان را صادر می نماید»

پرونده پنجم: دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۲۱۲۴۱۰۰۵۵۱ مورخ شماره ۱۳۹۳/۵/۲۵ از شعبه ۱۰۴۸ دادگاه کیفری دو مجتمع قضایی ارشاد تهران با موضوع رابطه نامشروع غیر از زنا «آقای حسین از همسر خود خانم مهدیه (متهم ردیف اول) آقای تقی (متهم ردیف دوم) به اتهام رابطه نامشروع غی از زنا شکایت کرده است این توضیح که شاکی مدعی است در دوازدهم بهمن ۱۳۹۲ به علت کسالت مغازه خود را زودتر بسته و به منزل مراجعه می کند . زمانی که کلید واحد را انداخته تا درب منزل را باز کند متوجه می شود درب از آن طرف بسته و کلید در پشت درب است . مکررا در زده و پس از تاخیر زیاد همسرش درب را باز کرده و وضع ظاهری همسرش را نا متعارف می بیند . چون منزل دابلکس بوده به طبقه بالا رفته و در آنجا مردی را می بیند که قصد فرار از مشاعات ساختمان را دارد که موفق هم می شود . از همسرش می پرسد این شخص کیست و متهم در پاسخ می گوید حتما دزد بوده است بعدا با تحقیقاتی که از فرزند بزرگش می کند متوجه می شود که فرد مزبور پدر یکی از همکلاسی ها فرزندش می باشد که همین متهم ردیف دوم است . در تحقیقات دادسرا ناحیه ۲۱ تهران متهمان اعلام داشته اند که در مدرسه انجمن اولیا و اولیا بایکدیگر آشنا شده اند. اظهارات فرزندان مشترک هر دو متهم حکایت از ارتباط مخفیانه متهمان دارد . صدای ضبط شده متهمین که توسط دستگاه شنود نصب شده از سوی همسرش به دادگاه ارائه شده و ارائه چند حلقه سی دی صوتی که قسمت های مورد استناد آن استخراج و مکتوب شده است حاوی مکالماتی مربوط به تماس تلفنی متهمان است که مطالب مستهجنی را نیز شامل می شود . متهمه در جلسه دادرسی منکر تعلق صدای ضبط به خود می گردد که دادگاه دستور انجام کارشناسی بخ منظور تشخیص صدا را صادر می نماید اما قبال از ارسال آن به مرجع کارشناسی ، متهمه طی لایحه ای اعتراف میکند که صدای مکالمات تلفنی متعلق به وی می باشد و اظهار ندامت و پشیمانی می کند و از دادگاه طلب بخشش و عفو را می نماید . دادگاه با توجه به پرینت مکالمات مربوط به شماره های همراه متهمان که بیش از متعارف با یکدیگر تماس داشته اند و سایر قرائن و امارات بزه معنونه از سوی متهمان را محرز تشخیص داده و هریک را تحمل نود نه ضربه شلاق تعزیری به استناد شق اول ماده ۶۳۷ ذ قانون مجازات اسلامی کتاب پنجم محکوم می نماید »

در جمع بندی آراء صادره از محاکم کیفری دو تهران در خصوص این موضوع چنین بر داشت می شود که رویه قضای ایران عدالت و انصاف را بایکدیگر تلفیق نموده است و اقداماتی سخت گیرانه انجام نموده ، در اغلب موارد حکم به شلاق و حبس را با توجیه حفظ کیان خانواده نموده است و جلوگیری از تزلزل کانون خانواده و پیشگیری از ورود آسیب به فرزندان (در مواردی که متهمان متاهل بوده اند) یا جوان و جهالت مرتکبان یانداشتن سابقه کیفری و اعتقاد به خصیصه بازدارندگی احکام تعلیقی ، معلق نموده اند که حاکی از عدالت و انصاف به طور توامان در نظر گرفته می شود.

۲-۲ پرونده های بدون کیفر خواست (پرونده به طور مستقیم در دادگاه مطرح می شود)

پرونده ی اول: دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۲۲۴۶۰۱۶۰۶ مورخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۹ صادره از شعبه ۴۶ دادگاه تجدید نظر استان تهران. موضوع رابطه نامشروع تلفنی .

رای بدوی:

در خصوص اتهام ۱- آقایان م. و فرزند پ. ۳۷ ساله اهل تهران ساکن کرج آزاد به لحاظ صدور قرار قبولی وثیقه با وکالت آقایان م. ق. ۲- خانم الف. ش. فرزند خ. ۲۷ ساله اهل و ساکن شهر ری آزاد به لحاظ صدور قرار قبولی کفالت دایر بر رابطه نامشروع غیر از زنا موضوع شکایت آقایان م. ف. همسر متهم ردیف دوم. خلاصتا شاکی بیان داشته است که از طریق پیرینت تلفن های منزل و موبایل متهمان متوجه رابطه ایشان شده است و مضافا شهودی دارد که نامبردگان را در حالی که سوار بر خودروی متهم بوده اند مشاهده نموده اند. فلذا تقاضای رسیدگی و صدور حکم محکومیت آنان را نموده است همچنین پیرینت مکالمات تغنی و پیام های کوتاه ارسالی متهمان را ارائه نموده است. خانم متهم در مقام دفاع خلاصتا بیان داشته است که تمامی این ماجراها و اتهامات از زمانی که وی مهریه اش را که ۱۱۱۴ سکه طلا می باشد به اجرا گذاشته است و شروع شده است و پرونده های متعدد با شاکی (همسرش) در حال رسیدگی داشته و دارد و اظهار نموده است که آقایان م. واز مهندسانی بودند که در ... دوره های ارتقاء پروانه مهندسی را می گذارنده اند و از آنجا که وی (خانم متهم) و برادرش نزد شوهرش برگزاری دوره های نظام مهندسی نیز می باشند. مشغول به کار بوده اند، اظهارات خانم مذکور بیان داشته که برادر وی و خود او در موسسه یاد شده آشنا گردیده و هیچ گونه رابطه نامشروع با خانم متهم نداشته است و وکیل مدافع متهم در دادگاه و انکار شدید آنان و نحوه اظهارات برادر متهمه در جلسه مورخ ۹۱/۸/۲۱ و این که علت تجدید و تشکیل دومین جلسه دادگاه استماع اظهارات گواهان شاکی بوده و وی علی رغم ابلاغ حضوری و واقعی شهود خود را حاضر ننموده و از طرفی متن پیام های کوتاه ارسالی شماره های اعلامی از سوی شاکی (منتسب به متهمان) که در پیرینت و اصله از اداره م. منعکس است معلوم نمی باشد چرا که در پاسخ استعلام شعبه بازپرسی که به شماره ۹۱/۳/۲۰/۷۰۲۰/م/۱۱۰-۱۱۰/۴/۲۱ از دفتر پیگیری مرکز حفاظت اطلاعات کل قوه قضائیه واصل شده است اشاره گردیده که برابر اعلام دفتر مرکزی نظارت بر اجرای اصل ۲۵ قانون اساسی مورد از مصادیق مجاز نمی باشد و از طرفی متن پیام های کوتاه دست نویس و نیز عکس های انفرادی متهمان که از سوی شاکی ارائه گردیده است و هیچ یک حکایت از وجود رابطه نامشروع نمی نماید و صرف ارتباط تلفنی نیز مسفاد از نظرات اداره ی حقوقی قوه قضائیه جرم تلقی نمی گردد. فلذا من حیث المجموع قناعت وجدانی برای این دادگاه حاصل نگردیده و به لحاظ عدم کفایت ادله اثباتی مستندا به ماده ۱۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری و اصل ۳۷ قانون اساسی حکم براءت آنان را صادر و اعلام می نمایم رای حضوری محسوب و ظرف بیست روز از ابلاغ قابل تجدید نظر خواهی در محاکم تجدیدنظر استان تهران است. دادرس شعبه ۱۰۸۴ دادگاه عمومی جزایی تهران - تو حید لو

رای دادگاه تجدید نظر :

در خصوص تجدید نظر خواهی آقایان م. ف. علیه آقایان م. و و خانم الف. ش. نسبت به دادنامه شماره ۱۰۱۰۰۰۴-۹۱/۸/۲۷ صادر از شعبه ۱۰۸۴ دادگاه عمومی جزایی تهران که به موجب آن حکم بر براءت تجدید نظر خواندگان از اتهام از تهام رابطه نامشروع به شرح موصوف در دادنامه مزبور صادر گردید است. دادگاه بابررسی محتویات پرونده و تحقیقات انجام شده در مرحله بدوی و استدلال مندرج در دادنامه مزبور من حیث المجموع نظر باینکه دلایل ابرازی تجدید نظر خواه به نحوه نیست که بر اساس و ارکان دادنامه مارالذکر خدشه وارد نماید و تجدید نظر خواهی منطبق با هیچ یکی از شقوق مندرج در ماده

۲۴۰ قانون آیین دادرسی کیفری نمی باشد. لذا با پذیرش استدلال محکمه بدوی و رد تجدید نظر خواهی مستندا به بند الف ماده ۲۵۷ همان قانون دادنامه معترض عنه را تایید می نماید. این رای قطعی است. مستشاران شعبه ۴۶ دادگاه تجدید نظر استان تهران، میر یحیی پور - شعبانلو.

پرونده دوم: دادنامه شماره ۱۵۱۶۰۲۲۱۴۰۹۹۷۰۹۱۰۰ مورخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۳ صادر از شعبه ۱۴ دادگاه تجدید نظر استان تهران موضوع رابطه نامشروع تلفن

چکیده: صرف مکالمه تلفنی و قدم زدن در پارک یا خیابان و یا تنها بودن بودن زن و مرد در یک جا اعم از منزل و یا وسیله نقلیه از مصایق رابط نامشروع نیست.

رای بدوی:

در خصوص اتهام آقایان ۱- ع. پ فرزند م سی شش ساله اهل و ساکن تهران با وکالت آقایان ع. ر. ۲- خانم الف ب. ب. فرزند ن. چهل یک ساله اهل و ساکن تهران با وکالت خانم س. پ. و آقایان ب. ب. هر دو متهم آزاد و به لحاظ صدر قرار قبولی وثیقه دایر به رابطه نامشروع غیر از زنا موضوع شکایت آقای پ. ش. همسر متهم ردیف دوم با وکالت خانم ص. ز. بدین شرح که خلاصتا شاکی بیان داشته است که مدتی است متوجه شده همسرش الف ب. ب. با مردی به نام آقای ع. پ. که همسر دختر خاله اش می باشد ارتباط بر قرار کرده و با توجه به داشتن دو فرزند یازده و هفت ساله نگران زندگی آینده ایشان بوده که به همین جهت طی تذکرات متعدد به وی، ایشان موضوع را انکار و در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۲۳ منزل را ترک کرده و دو فرزند وی را نیز با خود برده است و از یک ماه قبل از خروج وی، آقای متهم در محل کار همسرش حاضر شده و او را به کافی شاپ - رستوران و در نهایت به منزل پدرش می رسانده که تاریخ ۹۱/۴/۱۷ به بعد وقتی که وی (آقایان متهم) از مراقبت و کنترل همسرش مطلع شده است در محل کار او حاضر نشده، لیکن هر روز عصر به بهانه بیرون بردن بچه ها با ایشان قرار گذاشته و وی همسر او را تشویق به طلاق و جدایی از شوهرش نموده است. فلذا با استناد به شهادت شهود و ارائه تصاویری از خودروی آقای متهم و عکس های از همسرش و نیز مصاحبه دکتر روان شناس به نام خانم ز. که از اقوام خانم متهم می باشد با یکی از همکاران مشارالیها که درباره متهم و وضعیت رفتار و روابط وی صحبت نموده اند که صدای ضبط شده در یک حلقه سی دی صوتی توسط شاکی پیاده و در چند برگ که در صفحات ۳۸ تا ۴۸ پرونده منعکس می باشد و تقاضای محکومیت متهمان را نموده است. متهمان خلاصتا ضمن اقرار به حضور و خلوت نمودن در خودروی متهم علت آن را صحبت کردن در مورد مشکلات خانوادگی قلمداد و مضافا آقای متهم بیان داشته که قبلا نیز آقای شاکی خودش چندین مرتبه واسطه او و همسرش خانم ن. ب. در حل اختلاف خانوادگی آنان گردیده است. دادگاه با توجه به محتویات پرونده و ملاحظه نحوه دفاعیات متهمان و وکلای مدافع آنان و مذاقه در چگونگی اظهارات اخذ شده از شهود پرونده و ملاحظه عکس های مستند پرونده که اکثرا تصویر خودروی متهم و پلاک انتظامی آن منعکس گردیده است، هر چند که روابط متهمان در حدی که در پرونده منعکس می باشد با وجود اینکه خانم متهمه در قید زوجیت آقای شاکی بوده و عرفا پسندیده نبوده و قابل قبول نمی باشد، لیکن با عنایت به سوابق فامیلی و رفت آمد خانوادگی

طرفین و اینکه متهمان علت مصاحبت خود را حل مشکلات پیش آمده خانوادگی عنوان نموده اند و با توجه به نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضائیه که صرف مکالمه تلفنی و قدم زدن در پارک یا خیابان و یا تنها بودن زن و مردی در یک جا اعم از داخل منزل یا وسیله نقلیه بودن را از مصادیق رابطه نامشروع موضوع ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی ندانسته من حیث المجموع برای این دادگاه قناعت وجدانی حاصل نگردیده و به لحاظ عدم کفایت ادله اثباتی به استناد ماده ۱۷۷ قانون آیین دادرسی کیفری و رعایت اصل ۳۷ قانون اساسی حکم برائت آنان را صادر و اعلام می نماید. این رای حضوری محسوب و ظرف بیست روز از ابلاغ قابل تجدید نظر خواهی در محاکم تجدیدنظر استان تهران است.

دادرسی شعبه ۱۰۸۴ دادگاه عمومی جزایی تهران - توحید لو

رای دادگاه تجدید نظر:

در خصوص تجدیدنظر خواهی آقای پ.ش.با وکالت خانم ص.ز. نسبت به دادنامه شماره ۹۸۴ مورخه ۹۱/۸/۲۲ صادر شده از شعبه ۱۰۸۴ دادگاه جزایی تهران که به موجب آن حکم بر براءت ۱- خانم الف.ب. با وکالت خانم س.پ. و آقای ب.ب. ۲- آقای ع.پ. از اتهام رابطه نامشروع غیر از زنا اصدار گردیده است، با توجه به محتویات پرونده، نظر به اینکه دادنامه و مبانی استدلال و استنباط دادگاه بدوی در احراز بی گناهی تجدینظر خواندگان و صدور حکم بر همین مبنا ایراد و اشکالی مترتب نیست و دادنامه مزبور با لحاظ فقدان ادله کافی موازین قانونی اصدار یافته است دادگاه با رد تجدید نظر خواهی، مستندا به بند الف ماده ۲۵۷ قانون آیین دادرسی کیفری، دادنامه تجدیدنظر خواسته را تایید می نماید. رای دادگاه قطعی است.

رئیس شعبه ۱۴ دادگاه تجدیدنظر استان تهران - مستشار دادگاه علیخانی - نیک نژاد

در جمع بندی آراء صادره از محاکم کیفری دو تهران در خصوص این موضوع چنین بر داشت می شود که رویه قضای ایران عدالت و انصاف را بایکدیگر تلفیق نموده است و

پرونده سوم: شماره دادنامه ۹۰۱۳۷۵ شعبه ۱۰۱ - دادگاه جزایی خوی

در پرونده مذکور آقایان (۱) با خانم (ت) در تماس و این تماس پس از ازدواج خانم (ت) با آقایان (ن) قطع می گردد آقایان (ن) که از رابطه قبلی متهمین مطلع می گردد عرصه را به همسر تنگ نموده و وادارت به اخراج وی از منزل می نماید. خانم (ت) مبادرت به تماس با آقای (ا) نموده و از باب شکایت باوی وارد صحبت می گردد که در نهایت طرفین اقدام به تدارک یک قرار در کوچه متهم می نماید که هم زمان با ورود آقای (ا)، پس از مشاجره توسط آقای (ن) دستگیر می گردد و پرونده به شعبه کیفری ارجاع که پس از طی تشریفات قانونی رای ذیل صادر می شود .

رای دادگاه :

در خصوص اتهام آقای (ا) و خانم (ت) دایر بر برقراری رابطه نامشروع بایکدیگر آقای (ن) نظر به انکار نامبردگان و فقد ادله کافی و نظر بر اینکه صرف برقراری تناس تلفنی و ترتیب ملاقات مبین رابطه نامشروع و لزوم تفسیر مضیق قوانین جزایی و متصرف عمل نامبردگان به ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات به نفع آن عدم احراز بزه انتسابی با حاکمیت اصل برائت رای برنامبردگان صادر می گردد.

رای دادگاه تجدید نظر :

اما در پی اعتراض شاکی دادگاه تجدید نظر در راستای رویه حاکم به دادگاه بدوی و تجدید نظر. اصرار بر تفسیر موسع ماده ۶۳۷ این قانون نموده اند و رای معترض عنه ها را بدین گونه نقض می نماید در خصوص تجدید نظر خواهی آقای (ن) نسبت دادنامه شماره ۹۰۱۳۷۵ شعبه ۱۰۱-دادگاه جزایی خوی که به موجب آن در مورد اتهام آقای (ا) و خانم (ت) دایر بر برقراری رابطه نامشروع رای بر برائت متهمین صادر گردیده است. باتوجه به محتویات پرونده از جمله تماس تلفنی و ترتیب ملاقات آنها با همدیگر و دفاعیات غیر موجه متهمین و سایر قوانین موجود در پرونده اتهام نامبردگان محرز بوده با استناد ماده ۲۵۷ ق. آ. د. ک با نقض دادنامه معترض عنه با استناد ا جمله جوانی و نداشتن سابقه محکومیت موثر کیفری هریک از متهمین را به پرداخت مبلغ ۳/۰۰۰/۰۰۰ ریال جزای نقدی محکوم می نماید.

تحلیل آرا :

در جمع بندی آراء صادره قاضی کیفری ایران در خصوص این موضوع چنین برداشت می شود، در رای صادره قضات کیفری با بهره گیری از تفسیر صحیح ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات و نیز تکیه بر اصول مهم و مسلم و منجز - حقوق جزا از جمله اصل قانونی بودن - جرایم و مجازات ها و نیز لزوم تفسیر مضیق قوانین کیفری در صورت تردید در انطباق مصداق با رابطه نامشروع رای در خور توجه و منطبق با موازین قانونی صادر می گردد، به نظر می رسد واکثر قضات دادگاه کیفری مفهوم عام رابطه نامشروع را مد نظر قرار می دهند و رابطه نامشروع را رابطه فیزیکی و لمس می دادند و تماس های غیر فیزیکی را رابطه نامشروع نمی دادند .

دادگاه تجدید نظر استان اذربایجان غربی دامنه شمول رفتار بر مجرمانه ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات رابطه فیزیکی و لفظی نیز گسترش داده و از آن جا که عملا در رویه قضایی محاکم سونیت مجرمانه احراز نمی گردد و محاکم از کنار عنصر معنوی به عنوان یکی از ارکان جرم می گذرند بنا بر این تفسیر موسع - احتمال دارد حتی معاشرت و روابط اجتماعی لفظی روزمره بین زنان و مردان نامحرم عنوان مجرمانه یابد و به علت عدم امکان اثبات سونیت مجرمانه افراد من غیر در معرض محکومیت کیفری قرار می گیرند که آثار خانوادگی و اجتماعی آن بعضا قابل جبران نخواهد بود .

نتیجه گیری

ببررسی اجمالی موضوع فوق نتایج ذیل حاصل می شود :

- صرف اجتماع و ارتباط زنان ومردان منع شرعی وقانونی ندارد ولی این اجتماع و ارتباط تا حدی مشروع و قانونی است که از حدود شرعی عدول نکند.

- بر اساس نظرات فقها صرف ارتباط فیزیکی براب ارتباط نامشروع لازم نیست بلکه بدون ارتباط فیزیکی هم می تواند چنین جرمی محقق گردد و لذا جرم رابط نامشروع رایانه ای باتوجه به شرایط آن و علیرغم عدم ارتباط فیزیکی و عدم شناخت یکدیگر تحت شرایطی می تواند واقع شود ونحوه و شکل ارتباط تائیری چندانی در تحقق جرم رابط نامشروع ندارد .

- به نظر می رسد رابطه افراد در محیط مجازی از مصادیق جرم رابطه نامشروع تلقی نمی شود ونمی توان آن را جرم دانست ،طبق تبصره ماده ۳۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مصادیق جرم رابطه نامشروع فیزیکی ولمسی می باشد ولذا غیر فیزیکی شامل آن نمی شود.

- مقنن حداقل در جرم رابطه نامشروع و عمل منافی عفت از نظر مجازات باید تفاوت قائل شود و منصفانه نیست این دو رفتار متفاوت تحت یک عنوان یک ماده جرم انگاری شوند. به نظر می رسد قانون گذار در قانون آیین دادرسی کیفری جدید رابطه نامشروع را تماس فیزیکی و لمسی بیان نموده اند مانند تقبیل و مضاجعه ماده ۳۰۶ ق.آ.د. ک

فهرست منابع

۱ شهری، غلامرضا و دیگران، (۱۳۸۶)، "تنقیح شده قوانین و مقررات کیفری"، چاپ اول، انتشارات معاونت قوه قضائیه

۲- گلدوزیان، ایرج، "بایسته های حقوق جزای عمومی"، ج اول، چ یازدهم

۳- جوانمرد، بهروز و دیگران، (۱۳۹۵)، بررسی ارتباط زنان و مردان در فضای مجازی با تاکید بر رویکرد حقوق کیفری و رویه قضایی ایران، دو فصل نامه رویه قضایی سال اول

۴- -----
ص -----

۵- جوانمرد، بهروز، (۱۳۹۵)، «رویه قضایی ونظریه های مشورتی پیرامون جرم رابطه نامشروع» دو فصلنامه رویه قضایی، شماره اول، بهار وتابستان، دانشگاه علوم قضایی

۶- آلبردی، بن شاب، (۱۳۸۴) "عشق ورزی در فضای مجازی"، ماهنامه سیاحت غرب، سال سوم، ش ۳۰، صفحه ۵۳

۷- رباطی ایرانی، بابک، مجموعه نظری مشورتی جزایی، انتشارات مجد، چ اول، ص ۲۸۱

- ۸- حسنی، محمد، کنکاش، (۱۳۸۱)، "پیرامون فساد از منظر فقه"، فصلنامه کتاب زنان، ش ۱۸، ص ۱۵
- ۹- بشارتی، امیر، (۱۳۸۹)، "تعاملاتی در مسایل کیفری"، اندیشه عصر، ج اول، ص ۷۵
- ۱۰- گلدوزیان، ایرج، (۱۳۸۹)، "بایسته های حقوق جزا عمومی"، ج اول، چاپ یازدهم، ص ۱۳۰
- ۱۱- گلدوزیان، ایرج، (۱۳۸۴)، "محشای قانون مجازات اسلامی"، چ پنجم، تهران: انتشارات مجد، ص ۵۱
- ۱۲- احمد آبادی، صابر، (۱۳۹۰)، "بررسی جرم رابطه نامشروع غیر از زنا در رویه قضایی ایران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اراک، ۱۳۹۰، ص ۸۵
- ۱۳- گلدوزیان، ایرج، (۱۳۸۹)، "محشای قانون مجازات اسلامی"، چ پنجم، تهران انتشارات مجد، ص ۷۷
- ۱۴- شهری، غلامرضا، ستوده جهرمی، سروش و دیگران، منبع پیشین، ص ۲۵۱
- ۱۵- ولیدی، محمد صالح، حقوق جزای اختصاصی، تهران: انتشارات امیرکبیر، چ ششم، ۱۳۸۴، ص ۱۸۹
- ۱۶- شهری، غلامرضا و دیگران، منبع پیشین، ص ۱۰۶۲
- ۱۷- حجتی، سیدمهدی، "قانون مجازات اسلامی"، انتشارات میثاق عدالت، چ اول، ۱۳۸۴، ص ۱۱۱۰
- ۱۸- احمد آبادی، صابر، منبع پیشین، ص ۹۰
- ۱۹- معاونت آموزشی قوه قضاییه، مشاوره تلفنی، ص ۱۰۷
- ۲۰- سپهوند، امیرخان، "جرایم علیه اشخاص"، انتشارات مجد، چ دوم، س ۱۳۸۸، ص ۴۳
- ۲۱- آلبرت، بن شاب، منبع پیشین، ص ۵۶

